

С. Д. Гринько (Русу),
доктор юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник лабораторії
з проблем адаптації цивільного законодавства України
до стандартів Європейського Союзу
Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва
Національної академії правових наук України
(м. Хмельницький)

УДК 340.15+347

ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Проведено порівняльний аналіз відповідальності юридичних осіб за шкоду, завдану деліктом за цивільним законодавством України і європейських країн. Робиться висновок про вплив ідей і положень римського приватного права на формування сучасної концепції деліктоздатності юридичної особи

Ключові слова: делікт, відповідальність, зобов'язання, юридична особа, шкода.

У той час, коли інші інститути цивільного права встановлюють правові форми для виникнення нормальних правових відносин, деліктні зобов'язання є правовим оформленням реакції суспільства на процеси патологічні — порушення існуючої правової системи. Водночас деліктні зобов'язання запроваджено для виконання правомірної мети — охорони майнових та особистих немайнових прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, держави та інших суб'єктів цивільного права, що проявляється через встановлення обов'язку відшкодування майнової та моральної (немайнової) шкоди для особи, яка порушила встановлені законом заборони. Тому дослідження здатності юридичних осіб виступати суб'єктом відповідальності за цивільним законодавством України та європейських країн має значення для удосконалення цивільного законодавства України та приведення його у відповідність до європейських стандартів.

Проблема деліктоздатності юридичних осіб була предметом дослідження за радянських часів у працях М. М. Агаркова, Б. С. Антімонова, К. А. Флейшиць, С. М. Братуся, П. І. Седугіна, В. Т. Смірнова, А. О. Собчака, К. Б. Ярошенко та інших науковців [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. В Україні здійснювали дослідження окремих аспектів відповідальності юридичних осіб у цивільному праві Д. В. Боброва, І. С. Канзафарова, Т. С. Ківалова, С. М. Приступа та інші [9; 10; 11; 12]. Проте ні радянські, ні сучасні дослідники деліктних зобов'язань загалом і цивільного права зокрема не вивчали питання деліктоздатності юридичних осіб за цивільним законодавством України та європейських країн у аспекті порівняльного аналізу.

На особливу увагу заслуговує монографічна праця В. Д. Примака "Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб" [13], де досліджуються мета, функції, підстави цивільної відповідальності, а також її співвідношення з іншими засобами захисту цивільних прав та інтересів. Щодо деліктоздатності юридичних осіб, то науковець обмежується визначенням суті деліктоздатності та її місця у структурі

© Гринько (Русу) С. Д., 2013

правосуб'єктності юридичної особи. Разом із тим залишаються поза увагою особливості участі юридичних осіб у деліктних зобов'язаннях та аналіз правового регулювання правовідносин.

Правова конструкція зобов'язань внаслідок завдання шкоди працівником відповідно до ЦК України зазнала значних змін, зокрема розширено перелік відповідальних осіб за шкоду, завдану працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків (ст. 1172 ЦК України); крім юридичних осіб, до цього переліку включено фізичну особу, з якою працівник перебуває в договірних відносинах за трудовим договором. Обов'язок відшкодувати шкоду, завдану підрядником, покладається на замовника, якщо підрядник діяв за його завданням. Підприємницькі товариства, кооперативи відшкодовують шкоду, завдану їхнім учасником (членом) під час здійснення ним підприємницької або іншої діяльності від імені товариства чи кооперативу. Проте сьогодні існує низка теоретичних і практичних питань, пов'язаних із правовими засадами відповідальності юридичних осіб, характером відповідальності за завдану шкоду тощо.

Нині законодавча робота в Україні здійснюється в контексті проведення адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу. А для цього доцільно ознайомитися зі змістом законодавства європейських країн-учасниць Європейського Союзу, а також із засадами, на яких ґрунтується їхнє право, розуміння його “духу”, — римського приватного права, що дозволить уникнути помилок і необдуманих кроків при створенні єдиного всевітнього цивільного права.

На підставі викладеного можна дійти висновку, що питання дослідження участі юридичних осіб у деліктних зобов'язаннях за цивільним законодавством України та європейських країн є актуальним, що й становить мету цієї наукової статті.

У радянській юридичній літературі певний час пануючою була позиція: дії представників, робітників і службовців — “чужі” для юридичної особи. Уже в 1949 р. С. М. Братусь запропонував покласти відповідальність на юридичну особу за винні дії робітників і службовців при виконанні трудових обов'язків, як за власні дії [4, с. 206].

Зрозуміло, що ніколи не співпадала з правоздатністю юридичної особи правоздатність її робітників і службовців, які не були органами юридичної особи. Однак юридичні особи брали участь у цивільному обороті та вступали у правові зв'язки через посередництво своїх органів або ж через своїх представників. Не лише дії органів, але й дії її робітників і службовців вважалися діями юридичної особи. Тому, на думку С. М. Братуся [4, с. 206], Л. А. Лунца [14, с. 351–354], В. І. Серебровського [15, с. 520], К. А. Флейшиц [3, с. 112], у майбутньому ЦК СРСР повинна бути закріплена відповідальність юридичних осіб за шкоду, завдану протиправними діями їхніх робітників або службовців при виконанні ними службових обов'язків, поки не буде доведено, що такі дії вчинено робітником або службовцем без вини, так як, за визначенням К. Б. Ярошенко, діяльність юридичної особи за певних умов включала в себе не лише правомірні, але й протиправні дії робітників [8, с. 9]. Ця ідея була втілена законодавцем у ст. 88 Основ цивільного законодавства СРСР 1961 р.

У цей період у юридичній літературі вже переважала концепція “співпадаючої вини” юридичної особи, відповідно до якої протиправні винні дії працівників юридичної особи, здійснені при виконанні ними своїх трудових обов'язків, вважалися протиправними винними діями самої юридичної особи. Її прихильниками були М. М. Агарков [1, с. 229–230], Б. С. Антімонов [2, с. 78], В. Т. Смірнов [6; 7, с. 45–47], Р. О. Халфіна [16, с. 257–282], К. А. Флейшиц [3, с. 102], П. І. Седугін [5, с. 1–21]. Перевага концепції “співпадаючої вини” юридичної особи над теорією виключно колективної вини юридичної особи, на думку Д. В. Бобрової, обумовлювалася тим, що дозволяла з більшою достовірністю з'ясувати юридичні підстави права регресної вимоги юридичної особи до працівника, з вини якого

здавалася шкода. При регресній вимозі суд встановлював трудову вину працівника, тоді як у випадку відповідальності юридичної особи перед потерпілим суд розглядав цивільну вину працівника, яка становить власну цивільну вину юридичної особи [9, с. 37].

Інший характер мало формування і вираження волі в деліктних зобов'язаннях, виникнення яких було обумовлено вчиненням незаконних актів, адже закон надавав значення не волеспрямованості діючого суб'єкта, яка, з точки зору цивільного закону, як правило, байдужа, а самому факту вчинення правопорушення. Про жодні повноваження на вчинення подібних дій, як відзначав Б. Б. Черепакін, не може йти мова, тому важливим є не те, чия воля реалізується у протиправному акті, а те, чия діяльність у ньому проявляється [17, с. 48]. Тому, на думку В. Т. Смірнова і А. О. Собчака, деліктоздатність юридичної особи реалізується у службових діях її працівників [7, с. 15–16].

Покладення обов'язку відшкодувати шкоду на юридичну або фізичну особу сьогодні також пояснюється тим, що працівник у цьому випадку юридично втілює їхню волю. Юридична або фізична особа реалізує свою цивільну право- та дієздатність через дії працівників. Тобто дії працівників юридично сприймаються як дії самої юридичної або фізичної особи, тому останні відповідають за шкоду, завдану з вини їх працівників на засадах своєї вини, яка співпадає з власною виною працівників; водночас відсутність вини працівників виключає вину юридичної або фізичної особи. Цим же пояснюється покладення на замовника обов'язку відшкодувати шкоду, завдану підрядником, якщо при цьому останній діяв за завданням замовника, а також підприємницьких товариств або кооперативів за шкоду, завдану їхніми учасниками (членами) під час здійснення ними підприємницької або іншої діяльності. Так, учасники (члени) згідно зі ст. 116 ЦК України займаються підприємницькою діяльністю від імені товариства, а члени кооперативу відповідно до ст. 163 ЦК України спільно здійснюють виробничу або іншу господарську діяльність, яка базується на їхній власній трудовій участі.

Аналогічним є підхід до визначення суб'єктів відповідальності за шкоду, завдану іншими особами згідно ЦК Російської Федерації (ст. 402), ЦК Узбекистану (ст. 989), ЦК Таджикистану (ст. 1083), ЦК Казахстану (ст. 921), ЦК Азербайджану (ст. 1099). Проте відповідно до ЦК Азербайджану господарські товариства і виробничі кооперативи не згадуються в якості суб'єктів відповідальності за шкоду, завдану їхнім учасником (членом).

На наповнення таким змістом вказаних норм вплинули ідеї Німецького цивільного кодексу (далі — НЦК), відповідно до якого той, хто залучає іншу особу до виконання будь-якої дії, зобов'язаний відшкодувати шкоду, протиправно завдану їй виконавцем іншій особі (ч. 1 § 831). Таку ж відповідальність несе особа, яка за договором візьме на себе ведення в інтересах іншої особи однієї із названих справ (ч. 2 § 831). Тобто обов'язок відшкодувати шкоду, завдану іншою особою, покладається на особу, яка залучила її до виконання будь-яких дій (роботодавця, замовника та ін.), а також на довірителя, інтереси якого представляє повірений.

Подібною до НЦК є конструкція норм про деліктну відповідальність за шкоду, завдану іншою особою згідно з ЦК Нідерландів. Законодавець наводить три випадки:

1) відповідальність особи за шкоду, завдану підлеглим, який перебував у неї на службі (тобто для виконання професійної або підприємницької діяльності цієї особи), при одержанні наказу про виконання цих обов'язків (ч. 1 ст. 170 ЦК Нідерландів);

2) відповідальність фізичної особи за шкоду, завдану підлеглим при виконанні доручених йому обов'язків, не пов'язаних із здійсненням професійної або підприємницької діяльності цієї особи (ч. 2 ст. 170 ЦК Нідерландів);

3) відповідальність довірителя за шкоду, завдану їй представником третій особі (ст. 172 ЦК Нідерландів).

Таким чином, до суб'єктів відповідальності за шкоду, завдану іншими особами, за законодавством Нідерландів належить довіритель, якщо шкоди було завдано його представником третій особі. При цьому перед третьою особою відповідають представник і особа, інтереси якої він представляє (довіритель). Позиція законодавця Нідерландів заслуговує на увагу, тому що представник вчиняє юридичні дії не лише за рахунок довірителя, а й від його імені. При завданні шкоди представником третій особі при виконанні обов'язків із представництва виникають деліктні зобов'язання не лише за його участі, а й особи, яку він представляє.

Відрізняються від згаданих цивільних кодифікацій ЦК Туркменістану (ст. 1032) і ЦК Грузії (ст. 997), за якими обов'язок відшкодувати шкоду, завдану робітником третій особі протиправними діями, покладається на цю особу, якщо їй завдано шкоди при виконанні робітником своїх трудових (службових) обов'язків. Застосування цієї норми обмежується лише випадком завдання шкоди особою, яка перебуває у трудових (службових) відносинах із роботодавцем. Відповідно її дія не поширюється на випадки завдання шкоди особою, яка перебуває у цивільних договірних відносинах із іншою особою чи відносинах членства.

Саме ці виміри характерні для Французького цивільного кодексу (далі — ФЦК), за яким господарі і роботодавці відповідають за шкоду, завдану їх прислугою і робітниками при виконанні останніми обов'язків, для виконання яких їх було найнято (ч. 5 ст. 1384).

Перелік осіб, за яких відповідають господарі і роботодавці, наводиться в абзацах ст. 1384 ФЦК (вихованець, підмайстер), а також до цього переліку належать наймані робітники, зокрема виконавці, службовці [12, с. 413]. Тобто відповідальність настає за таких умов, коли:

- 1) шкоду завдано прислугою і робітниками;
- 2) шкоду завдано ними під час виконання обов'язків, для яких їх було найнято.

Французький суд розглядає факт завдання шкоди службовцями та робітниками як факт завдання шкоди особами, які зобов'язані виходити із вказівок та інструкцій роботодавця при виконанні покладених на них обов'язків. При цьому останні мають право відмовитися, якщо це стосується їх професійної сфери та не відповідає професійній сфері роботодавця. Якщо найнятого працівника було переведено до іншого підприємця, то відповідальною особою вважається роботодавець, вказівки якого мав виконувати працівник. Якщо уповноваженими давати розпорядження працівнику були обидва підприємця, то судова практика поділяє діяльність найнятого працівника на окремі сфери. Тому покладення відповідальності за протиправне завдання шкоди працівником ставиться в залежність від цих сфер впливу [12, с. 414–415].

На нашу думку, такий зміст норм ЦК Туркменістану і ЦК Грузії є наслідком і радянської традиції (ст. 441 ЦК УРСР 1963 р.) та відрізняється лише розширенням переліку суб'єктів відповідальності шляхом заміни терміна “організація” на термін “особа”.

ЦК України розглядає зобов'язання внаслідок завдання шкоди іншими особами як спеціальний делікт, тому передбачає не лише спеціального суб'єкта відповідальності, а й спеціальні умови його виникнення. Для виникнення такого зобов'язання вимагається завдання шкоди під час виконання працівником своїх трудових (службових) обов'язків; виконання підрядником завдання замовника; здійснення підприємницької або іншої діяльності від імені товариства чи кооперативу (ст. 1172 ЦК України). Тобто наголошується на вимозі завдання шкоди “під час виконання”, що звільняє юридичну або фізичну особу, замовника, підприємницьке товариство, кооператив від обов'язку відшкодувати шкоду, завдану працівником, підрядником, учасником (членом) під час перерви на обід, у вихідні чи святкові дні тощо.

Така вимога висувається також за цивільним законодавством держав СНД, а також Нідерландів (ЦК ст. 170–172), Франції (ЦК ч. 5 ст. 1384), Італії (ЦК ст. 2049).

Для покладення відповідальності на роботодавця обов'язковим є встановлення факту завдання шкоди службовцем і робітником при виконанні покладених на них обов'язків. Тому якщо останні вийшли за межі своїх обов'язків, для виконання яких їх найнято, то вони несуть відповідальність самостійно.

За ст. 1172 ЦК України зобов'язальні правовідносини виникають за фактом завдання шкоди працівником, підрядником або учасником (членом) підприємницького товариства, кооперативу. Законодавець не встановлює будь-яку вимогу до характеру такого завдання шкоди, — протиправне чи правомірне. У гл. 82 ЦК України закріплені для врегулювання два види зобов'язальних правовідносин: одні виникають у випадку протиправного завдання шкоди (деліктні), а інші — правомірного завдання шкоди (є мірою захисту цивільних прав та інтересів). Однак у ст. 1166 ЦК України закріплено загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду, а у ст. 1166 ЦК України — моральну шкоду. Це означає, що правила цих статей поширюють свою дію саме на деліктні зобов'язання. Зрозуміло, можна припустити, що розробники ЦК України надавали ст. 1172 такого змісту з розрахунком, що в разі вчинення неправомірних дій чи бездіяльності шкода буде відшкодовуватися на загальних засадах, передбачених у ст. 1166. Однак будь-якої згадки про відсильний характер застосування окремих правил у цій нормі немає.

Судова практика і цивілістична доктрина (наслідуючи радянську традицію) зайняла позицію, за якою обов'язок відшкодувати шкоду виникає для юридичної або фізичної особи, замовника, підприємницького товариства або кооперативу на загальних засадах ст. 1166 ЦК України, за умови протиправного завдання шкоди і на засадах вини. Проте таке трактування є лише припущенням, а не фактом, що має юридичну силу.

Такий же підхід закріплений у ЦК Російської Федерації (ст. 1068), ЦК Узбекистану (ст. 989), ЦК Таджикистану (ст. 1083), ЦК Казахстану (ст. 921), у ЦК Азербайджану (ст. 1099) та ФЦК (ч. 5 ст. 1384), де відсутня вказівка на характер завдання шкоди. Однак розміщення цих статей у розділах (главах) про деліктні зобов'язання і делікти підтверджує необхідність протиправного завдання шкоди.

Для кваліфікації завдання шкоди за ст. 1172 ЦК України не ставиться вимога про винні дії або бездіяльність працівника, підрядника або учасника (члена) підприємницького товариства, кооперативу. За радянським цивільним законодавством, навпаки, на організацію покладался обов'язок відшкодувати шкоду, завдану з вини її працівника (ст. 441 ЦК УРСР 1963 р.). Схожим із сучасною позицією українського законодавства є підхід ЦК Російської Федерації (ст. 1068), ЦК Узбекистану (ст. 989), ЦК Таджикистану (ст. 1083), ЦК Казахстану (ст. 921), ЦК Азербайджану (ст. 1099). Таким чином, обов'язок відшкодувати шкоду виникає для юридичної або фізичної особи, замовника, підприємницького товариства або кооперативу незалежно від вини працівника, підрядника або учасника (члена) підприємницького товариства, кооперативу, тобто навіть за умов випадкового її завдання.

Конкретну вимогу щодо протиправного характеру завдання шкоди і вини працівника передбачає ЦК Туркменістану (ст. 1032) і ЦК Грузії (ст. 997): особа зобов'язана відшкодувати шкоду, завдану їй робітником третій особі протиправними діями при виконанні своїх трудових (службових) обов'язків; відповідальність не настає, якщо працівник діяв без вини; шкода повинна бути завдана протиправними винними діями робітника. У змісті ст. 1463 ЦК Квебеку зазначається, що на принципіала також покладається обов'язок відшкодувати шкоду, завдану з вини його службовців під час виконання ними своїх обов'язків.

У ст. 1384 ФЦК відсутня вказівка на наявність вини службовця у вчиненні протиправних дій для покладення відповідальності на роботодавця. Проте французька судова практика відстоює позицію про необхідність наявності вини службовця згідно із загальним деліктом (ст. 1382 ФЦК). Якщо службовець у момент завдання шкоди

своїми протиправними діями був неделіктоздатним, роботодавець відповідає за завдану шкоду лише в тому випадку, якщо він особисто був обізнаний про його неделіктоздатність при прийнятті такого службовця на роботу або повинен був про це знати. При цьому обов'язок доведення вини службовця та роботодавця покладається на потерпілого [18, с. 416]. Неделіктоздатність службовця звільняє роботодавця від відповідальності, оскільки такий службовець не здатен до усвідомлення значення своїх дій і відповідно про його вину питання не виникає.

Якщо із буквального тлумачення змісту ст. 1172 ЦК України виходить, що обов'язок відшкодувати шкоду, завдану іншою особою, виникає незалежно від вини її завдавача і роботодавця, то цивілістична доктрина і судова практика, виходячи із радянської правової традиції, тлумачить цю норму інакше. Зокрема Р. О. Стефанчук пов'язує зміст ст. 1172 ЦК України лише з деліктними зобов'язаннями, так як працівник, підрядник, учасник (член) підприємницького товариства, кооперативу завдає шкоду протиправним діянням [19, с. 432].

Вимога про протиправний характер дій їх виконавця, внаслідок яких завдано шкоду, закріплена також у НЦК (§ 831). При цьому відповідальність керівника за шкоду, завдану його підлеглим, повністю залежить від наявності його вини (керівника) у завданні шкоди, а не від вини підлеглого (для кваліфікації делікту достатньо завдання шкоди протиправною дією). Відповідно доведення керівником відсутності своєї вини звільняє його від обов'язку відшкодувати шкоду (ч. 1 § 831 НЦК). Під виною керівника законодавець розуміє відсутність належної за умовами обороту турботи при його виборі, або при набутті устаткування й апаратури, або керівництві виконавцем, а також якщо збитки виникли б і при прояві такої турботи (ч. 1 § 831 НЦК).

Як зазначають К. Цвайгерт і Х. Кетц, проблема відповідальності за робітників ніколи не розглядалася і не вирішувалася римськими юристами як єдине ціле за своєю природою. Вони визначали багато окремих типів деліктів, за якими конкретний господар визнавався юридично відповідальним, як правило, без посилань на його особисту вину за наслідки дій підвладних йому людей. Вільні римські громадяни регулярно користувалися послугами своїх домашніх і рабів, над якими вони були повноправними господарями і за правопорушення яких вони несли безумовну і беззастережну відповідальність. При цьому господар міг виконати свій обов'язок відшкодування шкоди, завданої таким чином (*noxiam sarcire*); не шляхом сплати компенсації, а шляхом видачі винного (раба) потерпілому (*noxae datio*) [18, с. 411]. Тому покладення на керівника обов'язку відшкодувати шкоду, завдану підлеглим, відповідно до § 831 НЦК повністю залежить від того, чи зможе він навести виправдувальні докази чи ні. Така ситуація судової практики не задовольняла, оскільки відповідач, як правило, доводив наявність належної за умовами обороту турботу під час відбору підлеглих або набутті устаткування і апаратури або керівництва виконавцем, а також якщо збитки виникли б і при прояві такої турботи. Тому судова практика вже давно зруйнувала зсередини її первісну сутність: допускає переміщення позову про відшкодування збитків із деліктного права в договірне. Завдяки такому переміщенню відповідач не може скористатися виправдувальними доказами, тому несе перед позивачем відповідальність за вину свого персоналу, як його "партнер за договором" [18, с. 411–412].

Німецькою судовою практикою обґрунтовано принцип зобов'язання підприємця звільнити від відповідальності підлеглого. Якщо підлеглий, виконуючи доручену йому роботу, завдасть збиток третій особі, то він може, якщо в його діях не було умислу або грубої необережності, вимагати від свого роботодавця звільнити його повністю або частково від позову третьої особи про відшкодування збитку. На думку К. Цвайгерта і Х. Кетца, це виправдане тим, що в будь-якій діяльності характерні помилки робітника, але вони є невід'ємною частиною підприємницького ризику бізнесмена, тому він повинен відповідати за них [18, с. 412]. Правильним є підхід розробників проекту закону, запропонованого у Федеральному міністерстві

юстиції замість § 831 НЦК, такого змісту: якщо одна особа призначає іншу для виконання службових обов'язків, то вона у випадку завдання цією іншою особою при виконанні нею своїх службових обов'язків умисно або з необережності збитку третій особі своїми протиправними діями зобов'язується разом із цією іншою особою відшкодувати збиток [18, с. 412].

Ідея про покладення на підлеглого разом із роботодавцем обов'язку відшкодувати шкоду, завдану ним третій особі умисно чи з грубої необережності, представлена в ЦК Нідерландів. Так, якщо збиток завдано третій особі внаслідок помилки підлеглого, то відповідальність покладається на особу, на службі в якій підлеглий перебував (ч. 1 ст. 170); якщо збиток завдано третій особі внаслідок злого умислу або усвідомленої грубої необережності підлеглого, то відповідальність покладається на підлеглого та на особу, на службі в якій він перебував (ч. 3 ст. 170).

Слід зауважити, що за законодавством Нідерландів правильно наголошується на здатності підлеглого до усвідомлення грубої необережності, оскільки особа за віком або станом здоров'я може бути нездатною до усвідомлення, тобто неделіктоздатною, тому на таку особу відповідно не може бути покладений обов'язок з делікту.

У державах системи *Common Law* відповідальність за шкоду, завдану іншими особами, ґрунтується на тих же засадах, що і в державах романо-германської правової системи. Як відзначають К. Цвайгерт і Х. Кетц, є дві умови, за якими відповідач буде відшкодувати шкоду, завдану позивачу протиправними діями іншої особи:

1) чи можна розглядати особу, яка завдала шкоду, в якості виконавця, який підпорядковується відповідачу, тобто як службовця;

2) чи завдано шкоду позивачу в результаті протиправних дій службовця при виконанні ним своїх обов'язків [18, с. 417, 423].

Враховуюче вищевикладене, пропонуємо викласти ст. 1172 ЦК України в такій редакції:

“1. Юридична або фізична особа відшкодує шкоду, завдану *протиправними* діями або бездіяльністю їхнім працівником під час виконання ним своїх трудових (службових) обов'язків.

2. Замовник відшкодує шкоду, завдану *протиправними* діями або бездіяльністю іншій особі підрядником, якщо він діяв за завданням замовника.

3. Підприємницькі товариства, кооперативи відшкодувають шкоду, завдану *протиправними* діями або бездіяльністю їх учасником (членом) під час здійснення ним підприємницької або іншої діяльності від імені товариства чи кооперативу.

4. *Обов'язок відшкодувати шкоду за ч. 1, 2, 3 цієї статті не виникає за відсутності вини у діях або бездіяльності працівника, підрядника, учасника (члена) підприємницького товариства, кооперативу.*

5. *У випадку завдання шкоди умисно чи з грубої необережності або працівника, або підрядника, або учасника (члена) шкода відшкодовується ними солідарно разом із особами, визначеними у ч. 1, 2, 3 цієї статті”.*

Список використаних джерел

1. Агарков, М. М. Проблема обязательств из причинения вреда. Соклад на Первой научной сессии ВИЮН [Текст] / М. М. Агарков // Избранные труды по гражданскому праву : [в 2 т.] — М. : Центр ЮрИнфоР, 2002. — Т. II. — С. 218–246.
2. Антимонов, Б. С. Основания договорной ответственности социалистических организаций [Текст] / Б. С. Антимонов. — М. : Юрид. лит., 1962. — 175 с.
3. Флейшиц, Е. А. Обязательства из причинения вреда и из неосновательного обогащения [Текст] / Е. А. Флейшиц. — М. : Гос. Изд-во юрид. лит., 1951. — 239 с.
4. Братусь, С. Н. Субъекты гражданского права [Текст] / С. Н. Братусь. — М. : Госюриздат, 1950. — 368 с.
5. Седугин, П. И. Гражданская ответственность социалистических организаций за вред, понесенный работниками при исполнении ими трудовых обязанностей [Текст] : автореф.

- дисс. на соискание научн. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Гражданское право” / П. И. Седугин. — М., 1960. — 21 с.
6. Смирнов, В. Т. Обязательства, возникающие из причинения вреда [Текст] / В. Т. Смирнов. — Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1973. — 72 с.
  7. Смирнов, В. Т. Общее учение о деликтных обязательствах в советском гражданском праве [Текст] : [учеб. пособ.] / В. Т. Смирнов, А. А. Собчак. — Л. : Изд-во ЛГУ, 1983. — 152 с.
  8. Ярошенко, К. Б. Специальные случаи ответственности за причинение вреда [Текст] / К. Б. Ярошенко. — М. : Юрид. лит., 1977. — 81 с. — (Серия : Б-чка нар. судьи).
  9. Боброва, Д. В. Проблемы деликтной ответственности в советском гражданском праве [Текст] : автореф. дисс. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук : спец. 12.00.03 “Гражданское право; семейное право; гражданский процесс; международное частное право” / Д. В. Боброва. — Х., 1988. — 56 с.
  10. Канзафарова, І. С. Теорія цивільно-правової відповідальності [Текст] : [монограф.] / І. С. Канзафарова. — Одеса : Астропринт, 2006. — 264 с.
  11. Ківалова, Т. С. Зобов'язання відшкодування шкоди у цивільному законодавстві України (теоретичні аспекти) [Текст] : [монограф.] / Т. С. Ківалова ; М-во освіти і науки України; Одеська нац. юрид. акад. — Одеса : Юридична література, 2008. — 360 с.
  12. Приступа, С. Н. Возмещение вреда, причиненного в результате столкновения автотранспортных средств [Текст] : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Гражданское право, гражданский процесс, семейное право; международное частное право” / С. Н. Приступа. — Х., 1985. — 18 с.
  13. Примак, В. Д. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб [Текст] : [монограф.] / В. Д. Примак. — К. : Юрінком Інтер, 2007. — 432 с.
  14. Новицкий, И. Б. Общее учение об обязательстве [Текст] / И. Б. Новицкий, Л. А. Лунц. — М. : Юриздат, 1950. — 416 с.
  15. Советское гражданское право [Текст] : [учеб. для юрид. школ] / [под ред. С. Н. Братуся]. — М. : Госюриздат, 1950. — 679 с.
  16. Халфина, Р. О. Общее учение о правоотношении [Текст] / Р. О. Халфина. — М. : Юрид. лит., 1974. — 351 с.
  17. Черепашин, Б. Б. Волеобразование и волеизъявление юридического лица [Текст] / Б. Б. Черепашин // Правоведение. — 1958. — № 2. — С. 43–50.
  18. Цвайгерт, К. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права [Текст] : [в 2 т.] / К. Цвайгерт, Х. Кетц. — М. : Международные отношения, 1998. — Т. 2. — 512 с.
  19. Цивільне право України [Текст] : [навч. посіб.] / Ю. В. Білоусов, А. В. Ватрас, С. Д. Гринько та ін. ; [за ред. Р. О. Стефанчука]. — К. : Правова єдність, 2009. — 536 с.

Надійшла до редакції 12.10.2012

Гринько (Русу) С. Д. Юридические лица как субъекты деликтных обязательств по гражданскому законодательству Украины и европейских стран: сравнительно-правовой анализ

Проводиться сравнительный анализ ответственности юридических лиц за вред, причиненный деликтом по гражданскому законодательству Украины и европейских стран. Делается вывод о влиянии идей и положений римского частного права на формирование современной концепции деликтоспособности юридического лица.

Ключевые слова: деликт, ответственность, обязательства, юридическое лицо, вред.

Grinko (Rusu), S. D. Legal Persons as Subjects of Tort Liability under the Civil Laws of Ukraine and European Countries: a Comparative Legal Analysis

The comparative analysis of corporate liability for damage caused by tort civil legislation of Ukraine and European countries is carried out. The conclusion about the impact of ideas and the provisions of Roman private law on the formation of modern concept of the entity's passive dispositive capacity.

Keywords: tort, responsibility, obligation, legal person, damage.

